

TURUN SYNTY.¹

Kirjoittanut EINAR W. JUVA.

Matkamies, joka ensi kerran saapuu Turkuun, ihmettelee varmaankin sen suoria, leveitä katuja ja sen suhteellisesti uudentyylisiä taloja ja kysyy hämmästyneenä: tällainenko tämä vanha Turku onkin. Ensi näkemältä Turussa ei olekaan juuri muuta kuin mahtava tuomiokirkko Unikankareella ja harmaakivilinna Aurajoen suussa, jotka kertovat satojen vuosien halki ulottuvasta historiallisesta elämästä.

Turun kasvot ovat muuttuneet monta kertaa. Suurimpia muutosten aiheuttajia ovat olleet vihollishävitykset ja tulipalot, jotka ovat toisinaan tuhonneet koko kaupungin. Viimeinen onneton tulipalo sattui vähän toista sataa vuotta sitten, v. 1827. Tuo vuosi on hehkuvin tulikirjaimin — ikuisiksi ajoiksi, tekisi mieli sanoa vielä nytkin — piirretty tämän vanhan kaupungin aikakirjoihin. Kun Turku jälleen nousi tuhkasta, se ei ollut enää entinen. Se oli ulkonaiselta olemukseltaan muuttunut. Mutta sittenkin se jatkoi ja jatkaa vielä nytkin sisäistä, olennaisinta elämäänsä vanhalla pohjalla.

Turun historian juuret ovat syvällä. Vanha perinnäinen käsitys pitää Aurajoen suupuolta, jossa Turku sijaitsee, iki-

¹ Turun kesäyliopiston avajaisissa kesäkuun 6 p:nä 1939 pidetty esitelmä.

vanhana kauppapaikkana.¹ Askettäin on kuitenkin varhaishistoriamme tutkijain piirissä alettu epäillä tätä käsitystä. *Jalmari Jaakkola* on suurpiirteisessä esityksessään Suomen varhaishistoriasta pyrkinyt riisumaan tältä seudulta kaiken vanhan historian, mikäli se ei ilmennä vain rauhallisen maalaisväestön tasaista ja hiljaista elämää. Hän selittää, ettei Varsinais-Suomi — edullisesta ranta- asemastaan huolimatta — ole elänyt voimakkaasti mukana viikinkiajassa eikä osallistunut kaukokauppaan eikä eräviljelyyn, niinkuin hänen suuresti ylistämänsä Satakunta ja varsinkin Kokemäenjoen laakso. ”Turun kaupungin vuosisatainen menneisyys Länsi-Suomen tärkeimpänä hallintokaupunkina ja koko maan henkisenä keskuspaikkana on liittänyt — — — sen seutuun tarun ja romantiikan sädekehän, jonka on ollut vaikea hälvetä” — Jaakkola sanoo ja lisää: ”Jo varmuus siitä, että kirkkohallinnollinen keskuksemme vasta historiallisena aikana vierähtää lännen puolelta Turkuun, samoin kuin Koroisten ja Liedon n.s. Vanhan linnan luonne ja ikä varoittavat kuvittelemasta Aura-joen suulle mitään muinaista Varsinais-Suomelle yhteistä ja hallitsevaa liikenne- ja kulttuuriasemaa ja vielä vähemmän keskusta koko ristiretkiaikaa edeltävälle elämällemme.” Väittääpä Jaakkola, että Varsinais-Suomessa korkein muinaiskulttuuri ei ilmene sen keskuksessa, vaan päinvastoin sen uloimmilla ääriillä: Kalannissa ja Halikonlahden rannoilla. Tästä hän tekee sen päätelmän, että valtaliikenne varhaishistoriamme aikana onkin suurelta osalta ”solunut oletetun Varsinais-Suomen ’sydämen’ [s.o. Aura-joen suuseudun] ohi ja osunut voimakkaimmin nykyisen maakunnan ääri-ilepeille.”²

¹ Vrt. esim. J. W. RUUTH, Åbo stads historia under medeltiden och 1500-talet. I (1909), ss. 1—2; III (1916), ss. 1—9. — A. M. TALLGREN, Aura-joen suun esihistorialliset muistot (1915). — A. M. TALLGREN, Varsinais-Suomen esihistoria (1931).

² JALMARI JAAKKOLA, Suomen varhaishistoria (1935), ss. 189—197.

Muutama viikko sitten¹ Helsingin Yliopistossa julkisesti tarkastetussa väitöskirjassaan tohtori *Ella Kivikoski* on uudelleen osoittanut, että Aurajoen laakso ei suinkaan ole vailla pakanuuden aikaan kuuluvia runsaita muinaismuistoja. Alueen rautakautinen löytöaineisto — se viittaa aikaan, jolloin täällä jo oli suomalaista asutusta — osoittaa, että paikallinen asujamisto kansainvaelluksen aikana ja sitten viikinkiaikana on ollut vilkkaassa yhteydessä sekä länteen että etelään yli meren. Löydöt kertovat kosketuksista sekä Veikselin seutujen, Baltian maitten, Gotlannin ja Ruotsin kanssa. Lukuisat kalmistot, jotka sijaitsevat lähellä toisiaan, todistavat myös voimakkaasta asutuksesta. Hautojen hopeaesineet kertovat hyvinvoinnista ja varallisuudesta, miekat taas siitä, ettei sota näilläkään seuduilla ole ollut tuntematon. Sotaisiin suhteisiin viittaavat myös lukuisat muinaislinnat ja vartiavuoret sekä Aurajoen laaksossa että Varsinais-Suomessa muuallakin.²

Kaiken tämän valossa on vaikeata pitää Aurajoen laaksoa syrjäseutuna varhaishistoriamme aikana. Ei ole myöskään mitään syytä olettaa, että liikenne olisi kulkenut sen ohi, sitä sivuamatta. Todistettavasti puhuvat muinaislöydöt sen puolesta, että tämä seutu ainakin jo pakanuuden ajan lopulla on ollut nykyisen Varsinais-Suomen rikkain ja tärkein seutu.³ Jonkinlainen keskuspaikan asema sillä onkin täytynyt olla, sillä sen seuraava kehitys jäisi muuten aivan käsittämättömäksi.

Mitään ihmetystä ei herätä se, että tällä seudulla ei ehkä ole säilynyt muita muistoja kuin muinaisjäännöksiä varhaishistoriallisesta elämästä, sellaisia muistoja, joita ehkä voidaan osoittaa muualta. Jaakkola selittää, että Varsinais-Suomelta puuttuvat ”mm. voimakkaan yhteiskunnallisen ja

¹ Toukokuun 17 p:nä 1939.

² ELLA KIVIKOSKI, *Die Eisenzeit im Auralflussgebiet* (1939).

³ KIVIKOSKI, *m.t.*, s. 254.

oikeudellisen elämän tunnukset, kuten esim. hallitsevat kärjämäet tai niihin verrattavat keskeiset oikeuspaikat ja traditiot.” On varsin ymmärrettävää ja luonnollista, että kaikki tällaiset muistot¹ ensin kuluvat pois keskuspaikoista — jonkalainen Varsinais-Suomi riidattomasti oli jo aikaisin historiallisena aikana — keskuspaikoista, joista käsin uusia muotoja ja tapoja aletaan juurruttaa ympäristöön. Niin on käynyt myös Aurajoen laaksossa historiallisena aikana.

Aurajoen suupuolen rautakauden muinaismuistot kertovat, kuten jo viitattiin, merentakaisista suhteista. Näitä suhteita ylläpiti kauppa. Missä määrin Aurajoen suupuolen miehet itse kävivät kaukokauppaa ja missä määrin vieraita kauppiaita kävi heidän luonaan, jää lähteitten puutteessa yksityiskohtaisesti selvittämättä. Mutta että Aurajoen suupuoli on osallistunut jo varhain kansainväliseenkin kauppaan, siitä ei ole epäilystä. Ja varmana saattaa myös pitää, että Aurajoen suupuolella on ollut kauppapaikka, jonne vieraitakin kauppiaita on saapunut. Tämä kauppapaikka on ollut *Turku*.

Turku on, kuten tiedämme, suomalaiskielissä slaavilainen lainasana, joka merkitsee kauppapaikkaa. Se on sama sana kuin *tori*, joka ruotsinkielen välityksellä (*torg*) on tässä muodossa toistamiseen kotiutunut suomen kieleen.²

Näin siis Turun kaupunki kantaa jo nimessään syntymämerkkiään; se on syntynyt kauppapaikkana. Se ei kuitenkaan ole aina sijainnut samalla paikalla — tuomiokirkon ja linnan vaiheilla — kuten nyt, vaan ylempänä Aurajoen varrella. Aikana, jolloin Alku-Turku syntyi, meri lahtineen ulottui syvemmälle kuin meidän päivinämme. Professori *Matti Sauramo* on laskenut, että Aurajoen varsinainen suu sijaitsi roomalaisen rautakauden päättyessä, n. v. 400 j. Kr. s., suunnilleen

¹ Kokonaan ilman tällaisiakaan muistoja Varsinais-Suomi ei kuitenkaan ole. Vrt. esim. TALLGREN, Varsinais-Suomen esihistoria, usein paikoin.

² J. J. MIKKOLA, Die älteren Berührungen zwischen ostseefinnisch und russisch. Suom.-ugril. Seuran Toimituksia LXXV (1938), s. 80.

Halisten kosken tienoilla, joten joen nykyinen suupuoli siis olisi tuolloin ollut meren lahtena.¹ Vähän matkaa Halisista mereen päin laskee pohjoisesta Aurajokeen Vähäjoki. Sen varrella sijaitsee useita rautakauden aikuisia rikkaita kalmistoja ja muita muinaislöytöpaikkoja, tämän seudun huomatuimpia. Niemekkeellä — alkuaan saari — joka jää vasemmalle Vähäjoen purkaessa vetensä Aurajokeen, on ilmeisestikin ollut nykyisen Turun lähin edeltäjä. Se on *Koroinen*. Siellä tämän vuosisadan alussa toimitetut kaivaukset ovat paljastaneet kirkon ja linnan raunioita sekä asumusten pohjia, jotka kaikki kuitenkin kuuluvat historialliseen aikaan. Mikäli *Koroista* on kauppapaikkana käytetty, on sinne vain kokoonnuttu määrääaikoina kauppaa tekemään.²

Onko *Koroista* myös nimitetty joskus aikaisemmin *Turuksi* ja onko siitä ehkä käytetty jotakin sellaistaakin nimeä, josta Turun nykyinen ruotsinkielinen nimi *Åbo* voidaan johtaa, sitä me emme tiedä. Toisaalta voisi ajatella, että jossakin muualla Aurajoen laaksossa on ollut kauppapaikka ennen nykyisen Turun syntyä ja että sen nimenä jo on ollut *Turku*, ehkäpä myös *Åbo*-kin. Ottamalla huomioon Aurajoen laakson rikkaat muinaislöydöt, aina kivikaudelta lähtien, ja erikoisesti myös rautakaudelta, tällainen oletamus on hyvinkin mahdollinen. Joka tapauksessa on ilmeistä, että jos *Koroinen* on vasta historiallisen ajan kauppapaikka, sitä ennen on täytynyt olla jossakin muualla näillä mailla jokin varhaisempi kauppapaikka.

Näitä oletamuksia tukevat myös eräät säilyneet kansanrunot ja asiakirjalliset lähteet. Kansanrunoudessamme, joka palautuu keskiaikaan, puhutaan *uudesta Turusta*. Anteruksen runossa kerrotaan, että kun Anterus Pyhäjoelta tuli koulusta kotia hänen äitinsä kysyi häneltä:

¹ Vrt. KIVIKOSKI, m.t., s. 248.

² JUHANI RINNE, Suomen mäkilinnat I (1914), ss. 257—258.

mitäs poican cotia tulit?
 ongo Coulu cohdallansa,
 Turcu Uusi toimesansa?¹

Turku uusi saattaa tässä tietenkin tarkoittaa jonkin hävityksen jälkeen tuhkasta noussutta Turkua, mutta mahdollista on myös, että siihen kätkeytyy muisto siitä, että Turku on aikaisemmin sijainnut jossakin muualla. Jos tässä tarkoitetaan Koroista, todistaisi se siis, että sitä on myös nimitetty Turuksi. Jos taas kysymyksessä on jokin muu aikaisempi Turku, on sen paikasta voinut säilyä muisto, vaikka paikka kauppapaikkana onkin menettänyt merkityksensä.

Helkavirsiin kuuluvassa Annikaisen runossa puhutaan myös Turusta. Tämän runon alkusäkeet *Kaarle Krohn* on palauttanut seuraaviin ”peruspiirteisiin”:²

Turun tyttö Annikainen
 Turun tyttö, Saaren neito
 istui Saaren sillan päässä
 Turun kosken korvasella
 niemellä Turun Koroisten.

Runon toimintapaikaksi *J. R. Aspelin* arveli Koroista, vieläpä katsoi Kantelettaren säkeitten

istuvi Turun *korolla*
 Turun *kosken* korvasella.

viittaavan siihen, että Koroista jo nimitettiin Turuksi.³ *Julius Krohn* sensijaan piti runon tapahtumapaikkana varsinaista Turkua, koskapa runo kertoo hansakauppiaitten ajasta.⁴ Samaan tulokseen päätyy myös *Uno Harva*. Hän pitää todennäköisenä,

¹ DANIEL JUSLENIUS, *Aboa vetus et nova* (1700). Voin tässä olosuhteitten pakosta viitata vain ERIK AHLMANIN suomennokseen: *Vanha ja Uusi Turku* (1929), s. 70. Vrt. JULIUS KROHN, *Kantelettaren tutkimuksia V* (1901), ss. 268—83.

² KAARLE KROHN, *Suomen muinaisrunoja I*, s. 127.

³ J. R. A(SPELIN), *Koroisten Turku Rantämäellä*. Suomen Musea 1898, ss. 1—12.

⁴ JULIUS KROHN, *Kantelettaren tutkimuksia I* (1900), ss. 87—88.

että eräissä toisoinnoissa esiintyvä ”koski”-sana on myöhemmin tullut yleisemmin esiintyvän ”korko”-sanan tilalle. Siitä syystä ”ei tätä mainintaa saattane pitää todistuksena siitä, että Turku, josta runo puhuu, on silloin vielä sijainnut *kosken* (Halisten kosken) lähetyvillä”.¹ Kaarle Krohn näyttää — edelläesitetystä runon ”peruspiirteisiinsä” palauttamisesta päättäen — pitäneen mahdollisena, että kysymyksessä olisi ollut Koroisten Turku.

Meillä on myös eräitä asiakirjallisia tietoja *u u d e s t a T u r u s t a*. Muutamassa novgorodilaisessa kronikassa kerrotaan, että varjaagit ja Gotlannin saksalaiset ahdistivat kesällä 1188 novgorodilaisia kauppiaita *K o r u z k-* ja *N o v o t o r ž e k-*nimisissä paikoissa.² Ruotsalainen tutkija *Gunnar Bolin* on Tukholman syntyä käsittelevässä tutkimuksessaan yhdistänyt nämä nimet Koroisiin ja Turkuun. *K o r u z k* on Koroisten vastine ja *Novotoržek* on yhtä kuin *U u s i T u r k u*.³ Tämän selityksen on myös Jaakkola hyväksynyt ja vielä oletta-
nut *Novotoržekille* vastineeksi *N a p a t u r k u*-nimeä. *Napa-*
turku sijaitisi lähellä tuomiokirkkoa ja oli jonkinlainen varus-
tus.⁴

Myös *Äbo*-nimi näyttää olevan vanhempi kuin nykyinen *Turku* kaupunkina. Arabialainen maantieteilijä *Idrīsī*, joka 1100-luvun keskivaiheilla kirjoitti Sisilian *Palermossa* kuuluisaksi tulleen maantieteensä, mainitsee eräitä paikannimiä, joitten on katsottu tarkoittavan meidän maamme paikkakuntia. Näitten nimien joukossa on *Ä b ö a*. Tämä on yhdistetty sekä *Turun* ruotsalaiseen *Äbo-* että latinalaiseen *Aboa-*nimeen.⁵

¹ UNO HARVA, *Turku kansamme vanhoissa runoissa*. Varsinais-Suomen maakuntakirja I (1928), ss. 43—44.

² REINH. HAUSEN, *Finlands Medeltidsurkunder I* (1910), s. 16.

³ GUNNAR BOLIN, *Stockholms uppkomst* (1933), ss. 217—219.

⁴ JAAKKOLA, *Suomen varhaiskeskiaika* (1938), ss. 157—160. *Napa-*
turugatan mainitaan *Turussa* 1588. RUUTH, m.t. I, ss. 59—60.

⁵ Vrt. OIVA JOH. TALLGREN, *Suomi ja Idrīsīn maantiede v:lta 1154*. *Valvoja-Aika* 1930, ss. 70—71.

Jos nämä nimiyhdistykset ovat oikeita — eikä ole syytä niitä epäillä — osoittaa se, että Aurajoen suuseutu on ollut laajalti — Etelä ja Itä-Eurooppaa myöten — tunnettu kaupapaikka ainakin jo 1100-luvun keskivaiheilla. Aurajoen laaksossa, joen suupuolella — Maariassa ja Liedossa — tavatut arabialaiset, bysanttilaiset, anglosaksilaiset ja saksalaiset rahat 800-, 900-, 1000- ja 1100-luvuilta¹ todistavat myös, että täällä on käynyt vieraita kauppiaita, ehkä kaukaakin, joskaan ei tarvitse olettaa, että niitä olisi tullut Arabiasta tai Bysantista saakka. Vieraitten kauppiaitten joukossa on varmasti ollut Itämeren rantamaitten ja Novgorodin miehiä, joihin edellämainittu kronikkatietokin viittaa. Venäläisten monet hävitysretket 1100-luvulta lähtien Aurajoen laaksoon osoittavat myös, että tämä seutu on ollut heille tuttu sekä että he ovat pitäneet sitä tärkeänä ja hävitysretken kohteen arvoisena. Myös sellainen paikannimi kuin *Kupittaa*, ruots. *Kuppis*, lienee venäläinen lainasana. (*Kupéts* = kauppias).

Kaikki tämä osoittaa, että Aurajoen suupuoli on ollut jo pakanuuden aikana tärkeä kauppakeskus. Mutta kauppa ei yksin ole tehnyt näitä Turun seutuja tunnetuiksi ja vahvistanut niille keskeistä asemaa aikakirjoissamme jo varhaisina vuosisatoina. Turku tulee jo aikaisin keskiaikana myös kirkollisen, sivistyksellisen ja hallinnollisen elämämme keskuspaikaksi — ja siihen sen merkitys varsinaisesti perustuukin.

Meidän turkulaisten on ollut pakko luopua siitä kauan aikaa säilyneestä perinnäisestä käsityksestä, että n.s. ensiristiretki tehtiin Turun seutuille ja että piispa Henrik kasti ensimmäiset suomalaiset Kupittaan lähteellä. Mutta joskin meidän on pakko hyljätä Kupittaan kastekertomus, voimme kuitenkin pitää itse Pyhän Eerikin ja Pyhän Henrikin retkeä Suomeen historiallisena. Yleisimmäksi alkaa myös muuttua se

¹ Vrt. KIVIKOSKI, m.t., ss. 3—26.

käsitys, että tämä retki tehtiin kesällä 1155.¹ Mutta mihin ristiretki tehtiin? Todennäköisimmältä näyttää, että ristiretkeläisten laivat laskivat maihin jossakin Kalannin rannikolla. Näillä mailla asui kristityitä jo ennestään. Uutisasukkaita ja uutta oppia oli Ahvenanmaan yli saaristoa myöten tullut jo Suomen mantereellekin. Todistaahan Mikael Agricola U.T:n suomennoksensa esipuheessa, että ”caiki Lootolaiset Calandis” ”ouat cauuan ennen Christudh olluet quin ne mwdh temen Somen Hijppakunnan ia maan Asuuaiset.”²

Luonnollista oli siis, että ristiretkeläiset etsivät tällaisen tukiseudun ensiksi. Sieltä he sitten jatkoivat lähetystyötä sisämaahan, ilmeisestikin eri suuntiin.

Tästä lähetystyöstä saamme kuvan ”Piispa Henrikin surmavirrestä”, joka on elänyt kansan suussa eri puolilla maata ja josta jo kolmattasataa vuotta sitten on tehty muistiinmerkitöjä. Lisäksi Henrikin legendat selvittelevät sitä — joskin nämä lähteet näkevät tapahtumat kovin suuressa määrin Henrikin pyhimyksenä palvovan kirkon kannalta. Joka tapauksessa voimme sanoa, että hän on käyttänyt myös väkivaltaisia keinoja — mihin hänen oma kuolemansakin viittaa.

Minkälainen oli Aurajoen laakson asema Lounais-Suomessa niihin aikoihin, jolloin P. Henrik samosi läpi Kalannin ja Alisen Satakunnan, on vaikeata varmuudella sanoa. Ilmeistä on joka tapauksessa, ettei kristinusko täälläkään ollut tuntematonta. Maarian Taskulan rautakautisesta kalmistosta on tavattu useita ristejä ristiinnaulitunkuvineen. Ne

¹ JAAKKOLA, Sananen n.s. ensimmäisestä ristiretkestä. Hist. Aikauskirja 1910, ss. 181—182. — RINNE, Suomen keskiaikaiset mäkiinnat, s. 254. — JAAKKOLA, Suomen aikaisimmasta kirkollisesta organisatsioonista yleishistoriallista taustaa vastaan. Toinen määrääaikainen tutkijain kokous 1926. Esitelmä V, ss. 20—21.

² Se Wsi Testamenti (1548), Alcupuhe. — Vrt. RINNE, Pyhä Henrik (1932), ss. 11—23. JAAKKOLA on nyt viimeksi (Suomen varhaiskeski-aika, ss. 104 ja seur.) voimakkaasti korostanut sitä, että retki suuntautui Länsi-Suomen rantamaita pitkin Kokemäenjoen laaksoa kohti.

ovat kuuluneet henkilöille, jotka on haudattu ennen n.s. ensimmäistä ristiretkeä. Tietenkin niitä on voitu käyttää vain koristeina, mutta uskottavinta on, että ne ovat merkinä siitä, että näillä mailla kristinuskolla jo silloin oli kannattajia.¹

Suomen mannermaan ensimmäinen piispanistuin on mahdollisesti — kuten *Juhani Rinne* olettaa — sijainnut Nousiaisissa, n. 2½ pk. Turusta luoteeseen.² Mutta jo muutaman vuosikymmenen kuluttua se siirtyi Aurajoen laaksoon, ensin Rantämäelle eli Maariaan, varmaankin Koroiisiin, jonka esiin-kaivetuissa raunioissa on osoitettu m.m. piispanlinnan ja -kirkon jäännöksiä.³

Mikä on tämän siirron aiheuttanut? Jaakkola selittää äskettäin ilmestyneessä erinomaisen arvokkaassa tutkimuksessaan Suomen varhaiskeskiajasta sen piispa Folqvinuksen kauppapolitiikan aiheuttamaksi. Folqvinusta, jonka hän samastaa Baltian lähetyspiispana tunnetun Fulcon kanssa, hän pitää Suomen kirkon ensimmäisenä suurena organisaattorina. Hän näkee ns. Palmskiöldin katkelman lyhyen maininnan Folqvinuksesta, maininnan, jossa viitataan hänen tekoihinsa, a c t a, kätkevän kokonaisen suuren elämäntyön. Siihen kuuluu, Jaakkolan mukaan, m.m. Suomen piispan laajojen kauppa-oikeuksien kehittäminen. Fulco-Folqvinus olikin, Jaakkola selittää, ”kirkollisen tehtävänsä ohella ainoa Suomenlahden länsimaisen kauppapolitiikan kärkimies.” Hänen pyrkimyksiinsä kuului myös tasottaa sitä kiihkeyttä, jolla lännen ja idän kaupalliset intressit juuri näinä aikoina iskivät yhteen vanhalla idän tiellä ja josta osoituksena ovat m.m. Sigtunan hävitys 1187 sekä ne selkkaukset Koroisissa ja Uudessa Turussa seuraavana vuotena, joista edellämainittu novgorodilainen kronikka kertoo. ”Eräänlaisen kaupparauhan ylläpitäjäksi tarjoutui” — Jaakkola sanoo — ”luonnollisimman jokin meikäläisen piispanoikeuden tavalla tai toisella laillistama

¹ KIVIKOSKI, m.t., ss. 168—171.

² RINNE, Pyhä Henrik, ss. 42—72.

³ RINNE, Suomen keskiaikaiset mäkilinnat, ss. 257—258.

tai traditionaalisesti vakiinnuttama säännöllinen idän ja lännen välisen kaupan tapamispäikkä. Tällaiseksi muodostui — — — mahdollisimman itäinen silloisen kristillisen Suomen jokilaaksoista: turvattu Aurajoen suuseutu.” Tämän suuseudun Fulco-Folqvinus nyt valitsi piispallisten kauppa-oikeuksien koekentäksi. Kokeilu onnistui niin hyvin, että se tuli maamme lopulliseksi kirkollis-hallinnolliseksi keskuksiksi. Niissä merkeissä Turku syntyi Jaakkolan käsityksen mukaan.¹

Kaiken sen perusteella, mitä edellä on sanottu Varsinais-Suomen ja erikoisesti myös Aurajoen suupuolen asutuksesta rautakaudella, ei kuitenkaan voi tulla muuhun tulokseen, kuin siihen, että vaikkapa Fulco-Folqvinus ratkaisevasti olisikin vaikuttanut kristillisen kirkon johdon keskittymiseen Aurajoen suupuoleen, hän ei ole ratkaisuaan tehnyt ilman määräytyitä edellytyksiä. Ja nämä edellytykset olivat: tämä seutu oli jo silloin koko Lounais-Suomen keskuksena. Hänelle ja hänen edustamalleen kristilliselle kirkolle oli tärkeätä, että juuri sellainen seutu tuli piispanistuimen paikaksi. Kristinusko, joka oli aloittanut voittokulkunsa maassamme Varsinais-Suomen pohjoiskolkasta — Kalannista — oli jo muutamana vuosikymmenen kuluttua saanut johtoaseman myös sydänseudulla. Ei pitäisi olla mitään, joka estäisi tässä valossa selittämästä kehitystä: Kalanti—Nousiainen—Räntämäki—Turku.²

Turun ruotsinkielisessä nimessä Å b o on nähty viittaus siihen, että Koroisten kauppiaille oli jokirannalla alempana varastohuoneita, ”åbodar”, jotka sitten olisivat antaneet näille paikkeille syntyneelle uudelle yhdyskunnalle nimen.³ Toiselta puolen on selitetty, ettei Koroisissa koskaan ole voinut olla mitään suurta asutusta — sen ala on niin pieni, ettei

¹ JAAKKOLA, Suomen varhaiskeskiaika, ss. 171—173.

² Vrt. nyt viimeksi KIVIKOSKI, m.t., s. 257.

³ Vrt. RUUTH, m.t., I, ss. 4—5.

sinne ole monia taloja mahtunut, vaan on sitä pidetty vain kauppapaikkana, jonne kokoonnuttiin kauppaa tekemään. Enimmät koroislaiset s.o. ne paikkakuntalaiset, jotka kuuluivat Koroisten kauppapiiriin, asuivat lähikylissä, pitkin Aura-joen ja Vähäjoen rantoja. Hyvin on saattanut näissä oloissa syntyä toinen kauppakylä alemmaksi Aurajoen varrelle — Uusi Turku, Napa-Turku, joista nimityksistä jo edellä on puhuttu. Todelliseksi tekijäksi ja uudeksi keskukseksi, joka voitti Koroisen, Turku tuli, kun piispanistuin v. 1229 määrättiin siirrettäväksi tänne ja Unikankareella kohonnutta kirkkoa ruvettiin rakentamaan piispankirkoksi. Mutta jo silloin on Turku asutuskeskuksena ollut olemassa, sillä ei tuomiokirkkoa ole ruvettu rakentamaan asumattomaan seutuun. Kestää kuitenkin vielä vuosikymmeniä, kunnes uusi kirkko on saatu niin valmiiksi, että sinne voidaan siirtää Nousiaisista Suomen kansallispyhimykseksi kohonneen P. Henrikin luut. Tämä tapahtuu ilmeisestikin v. 1290. Samoihin aikoihin nousee Aurajoen suuhun harmaakivilinna. Se kertoo, että Turku silloin on myös maallisen hallinnon keskuspaikka. Muutamia vuosikymmeniä sitä ennen, v. 1249, on Lyypekin mäen rinteeseen ruvettu rakentamaan dominikaanien luostaria. Siitä tulee Suomen opillisen sivistyksen keskus, niitten yliopistojen edeltäjä, joita myöhempi aika on pystyttänyt tähän kaupunkiin.

Kirkonmiesten, ritarien ja hallintomiesten ohella kuului Turun asujamistoon myös kauppiaita ja käsityöläisiä. Niitä lähti lähiseudun kansasta, mutta niitä tuli myös muista maista meren takaa. He loivat kaupungin hallinnon. Ja niin oli Turun kaupunki, civitas aboënsis, valmis.